

toets steen

Inhoud

- 3 Voorwoord
- 4 Buiten schilderen
- 6 Tentoonstelling "Ongekend"
- 8 Het penseel van Jettie Liezenberg
- 10 De familie Bellelli
- 13 Boekbespreking
- 14 Klik op kunst
- 16 De strip van Dr. Heinz
- 17 Programma
- 18 Contactgegevens

Het voorblad

Op het voorblad ziet u het werk van Jettie Liezenberg, meer over Jettie leest u in het interview op bladzijde 8.

De Klop Mode

www.deklopmode.nl, Slotlaan 127 Zeist, 030-6919356

Voorwoord

Het is eind september, de schilderactiviteiten in ons atelier zijn weer van start gegaan. De Jaarlijkse tentoonstelling is achter de rug en de eerste kunstavond met Pieter Jan Foppen ook (of nog net niet bij het verschijnen van dit nummer). Heerlijk om weer actief te zijn met schilderen en iedereen weer te ontmoeten.

Jullie nieuwe redactie heeft de tip om de weeknummers van datums te voorzien ter harte genomen en met veel plezier hun tweede nummer, het derde en laatste van dit jaar, in elkaar gezet. We hebben een interview met Jetty Liezenberg een bezoek aan een tentoonstelling van Hans Doortmont en een stuk over het vroege impressionisme van Coby van der Neut.

En natuurlijk hebben we onze ALV gehad in juni. Enkele belangrijke besluiten uit deze ALV willen we hier nogmaals vermelden.

Rest ons te melden dat je de Toetssteen in kleur op de website van de Toets kunt zien en jullie veel leesplezier te wensen.

Terugblik Algemene Ledenvergadering

De belangrijkste uitkomsten van de ALV:

De leden zijn erg tevreden hoe we in tijden van corona hebben gefunctioneerd.

De financiële en inhoudelijke verantwoording over 2020 door het bestuur werd goedgekeurd.

De begroting voor 2022 wordt goedgekeurd.

De prijs van koffie en thee wordt in 2021 verhoogd naar € 1,--. Vanaf 2022 is de prijs van koffie/thee inbegrepen in de contributie.

We hebben afscheid genomen van Wim Kemperman als secretaris. Dirk Verstegen werd gekozen tot zijn opvolger.

De leden hebben besloten om voor 2022 de contributie meer te verhogen dan voorgesteld door het bestuur, in verband met de in de toekomst te betalen huur voor een nieuw atelier. Inclusief de verhoging van de koffie en thee bedraagt de contributie voor het jaar 2022 € 285,--. De leden benadrukken dat de contributie dan nog steeds erg laag is, gezien wat we als vereniging aan de leden te bieden hebben.

In 2022 wordt opnieuw gekeken naar de contributieontwikkeling in de komende jaren.

Er is helaas nog geen opvolger gevonden voor Bert Dekker als penningmeester. Bert blijft in functie totdat we een opvolger hebben gevonden. We zijn hem daar zeer dankbaar voor maar we willen wel heel snel een nieuwe penningmeester.

De leden spreken hun waardering uit voor de vernieuwingsactiviteiten: themamaanden, kunstavonden, vernieuwde Toetssteen.

De zoektocht naar een nieuw atelier gaat in volle vaart door.

Buiten schilderen

Violettomania

In 1881 verkondigde Edouard Manet tegenover zijn vrienden dat hij de ware kleur van de atmosfeer had ontdekt. "Die is violet" zei hij. "Frisse lucht is violet. Over drie jaar werkt de hele wereld in violet". Die vrienden waren de impressionisten, die allemaal een voorliefde hadden voor violet. Ze hadden bedacht dat violet de complementaire kleur van het gele zonlicht was en dus moesten schaduwen wel violet zijn in hun zelfbedachte theorie.

Een vroege bewonderaar van de impressionisten schreef al dat impressionistische werken bijna altijd voorkwamen uit een spectrum van violet en blauw. Veel tijdgenoten oordeelden dat de impressionisten stuk voor stuk krankzinnig waren of op zijn minst aan de onbekende ziekte 'violetomania' leden. Men dacht dat de impressionisten zo door de kleur gefascineerd waren, omdat ze te veel tijd en plein-air hadden doorgebracht. En omdat ze daardoor zo veel in de zonnige gele landschappen hadden zitten kijken naar hun weer te geven onderwerp, dat ze daar dan een negatief violet nabeeld van kregen. En er werd ook gemeld door een 'deskundige' dat zij misschien wel van die zeldzame mensensoort waren, die het ultraviolette deel van het spectrum kunnen zien. "Hij -Monet- en zijn vrienden zien paars, maar het publiek ziet wat anders. Vandaar het verschil".

De buitenschilders van De Toets kregen in juni al via de mail de instructies voor het wekelijkse buitenschilderen. Carly zoekt geweldig mooie en gevarieerde plekjes voor ons op en beschrijft hoe we er moeten komen, waar te parkeren en andere handige tips. Voor 1 september stond de Leusderheide op het programma. Carly schreef: "Ieder jaar weer een must aan het eind van het buitenschilderseizoen vanwege de bijzondere kleuren. Zelfs in een droge zomer van enige jaren geleden bleef een paarse waas over het hele gebied". En: "Vergeet dus de kleuren magenta, lila en paars niet mee te nemen". En dat deden we. En natuurlijk ook groenen en oker. Zo maakten we zelf nog veel meer paarstinten -waaronder mauve- in het spectrum tussen kobaltblauw en vermiljoen.

Als je onze laatste kunstwerken bij de nabespreking zo naast elkaar tentoongesteld ziet zou je ook kunnen veronderstellen dat we aan 'violetomania' lijden. Maar niets is minder waar. We hebben genoten van zoveel keren buitenschilderen, van het groen in het Walkartpark, het rode rijpe fruit in de Italiaanse boomgaard Landrucci, van het heidemeertje in Soest, het gele zand en de berken van Sint Helenaheuvel en van nog zoveel andere plekjes en kleuren. Soms was het zonnig, soms warm, wat winderig of fris. We hebben het met eigen ogen gezien: de ware kleur van de atmosfeer bevat voor ons niet alleen violet, maar het hele spectrum van de regenboog: rood, oranje, geel, groen, indigo en violet. Edouard Manet zat er goed naast met zijn theorie over de ware kleur van de atmosfeer.

— N

Schilderen in het groen

Het is oorlog. In mijn hoofd. Continue strijd. Groen! Hoe schilder ik groen?? Er is groene aarde, in vele soorten, cadmium-groen, chromaatgroen, chroomoxidegroen mat, groenspaan, kobaltgroen, Rinnmannsgroen, Schweinfurtergroen, vermilioengroen, vert émeraude om er maar een paar te noemen (Max Dörner: Schilderkunst). Ja, en ook nog turkooisgroen, phtalogram, sappgroen, smaragdgroen. Groen, een verzamelbegrip waarbinnen onuitputtelijke mogelijkheden.

We zitten lekker buiten op woensdagochtend, en alhoewel deze zomer nou niet bepaald eruit springt qua zon en temperatuur, zitten we meestal droog. En altijd zijn er die bomen! Dat struikgewas! Die velden! Groen, groen en nog eens groen, grrr! In vele schakeringen. Maar dan zegt de meester: neem nou maar niet groen uit een tubetje, maak die kleur zelf! Beetje blauw, beetje hardgeel, beetje oker, hoor ik Hans zeggen. Ik probeer het ik probeer het, en ik wil er ook nog atmosferisch perspectief in brengen. Ik kijk naar het bladerdak. Sommige blaadjes zijn zilverachtig groen, vooral aan de buitenranden van de boom. Daar valt een plens licht op. Ik probeer het met wit, ik probeer het met geel. Te kunstmatig. De kleuren komen teveel naar voren. Reduceren die handel. Knokken met kleuren. Meer blauw! Wordt het weer te donker. Te veel detail. Te weinig detail!

Het valt me op dat sommigen kunnen praten en breien tegelijk, maar dat lukt mij niet. Ik ben in gevecht met groen. En dat kost aandacht en concentratie. Schaduw op het groen onder de bomen is ook zo'n aandachtspuntje. En die schaduw is dynamisch, schuift namelijk op. Ik vergeet de meegebrachte koffie, maar die komt van pas bij de nabespreking.

Nabespreking: volledige ontspanning bij iedereen, hoewel sommigen niet van ophouden weten. De stemming is vrolijk, alle werken staan op een rij: wat een hoeveelheid! Wat een kwaliteit! Hans is de vaste commentator. Hij krijgt er op een speelse manier van langs bij zijn eigen werk: waar is de diagonaal? Er staat niets op de voorgrond? Waar is het contrast? Er heerst een aangename sfeer, foto's worden gemaakt, er wordt nagepraat. Carly heeft mooie plekken geregeld:

Kraaybekerhof, Abbing, Brugje in Bunnik, Bijenakker Odijk, Landrucci Werkhoven, Herlenaheuvel, Leusderhei. Carly, onze onvolprezen organisator van deze heerlijke buitenschildersessies, doet nog wat dienstmededelingen. Daarna pakt ieder zijn spullen en gaat zijns weegs. Een enkeling blijft na om het werk nog volmaakter te maken.

En haat ik dat groen nou echt? Nee hoor, ik ben er juist heel blij mee! En velen met mij, getuige de opkomst van bijna altijd twintig-plus leden! Dank, veel dank voor deze plezierige ochtenden, op prachtige locaties rond Zeist. En begin september moeten we weer bijna een jaar wachten.

—Jan Dirk Banga

Vincent van Gogh, 1883, Onkruid verbrandende boer

Ongekend.

Eindelijk mochten we weer. De musea waren weer open en dan willen we wel overal tegelijk heen! Dus de vraag was: wat zullen we als eerste gaan doen? De keuze was al gauw gemaakt. In het Van Goghmuseum, in de nieuwe vleugel, was een tentoonstelling onder de naam *ONGEKEND*. Hier werden werken geëxposeerd uit eigen collectie. Heel bijzonder eigenlijk, want er hingen werken die je anders nooit of nauwelijks te zien krijgt. Door het tijdslot was het ook heerlijk stil, zodat je de werken in alle rust gelijk goed kon bekijken. Meestal organiseert het museum dure bruiklenen met geweldige namen als Gauguin, Manet of Munch. Succes is dan gegarandeerd, maar door de coronacrisis vielen deze inkomsten weg. Het museum moest dus iets anders verzinnen, vandaar deze tentoonstelling. Vroeger kon het museum nog wel eens een impressionist kopen, maar nu zijn de prijzen dermate uit de hand gelopen, dat men allerlei fondsen moet activeren om iets te kunnen kopen.

Denk maar aan het schilderij *Victory Boogie Woogie*. Maar toch heeft het museum af en toe een topper kunnen aankopen. Bijvoorbeeld in de categorie *brieven* heeft men goede zakengedaan.

Bijna alle brieven van Van Gogh zijn al in bezit van het museum, maar er zijn ook brieven bij particulieren aanwezig, die misschien nog eens te koop worden aangeboden. Dat was het geval met de brief die Vincent en Paul Gauguin samen aan Émile Bernard schreven, *de bordeelbrief*. De brief telt vier velletjes en is voor € 210.600 geveild in Parijs. Met steun van een echtpaar uit Hongkong kon de stichting Vincent Van Gogh deze brief aankopen. Twee jaar geleden kocht het museum samen met het Drents Museum het doek *Onkruid verbrandende boer* van Van Gogh. Het was de eerste aanwinst van een schilderij van Vincent sinds 1977. Het komt uit zijn Drentse periode. Vincent was net begonnen als kunstenaar en hij probeerde een intiem avondeffect vast te leggen. Het is een van de weinige, bewaarde schilderijen van Vincent, want van deze periode heeft hij bijna alles vernietigd.

De tentoonstelling gaat uit van *Vertrekpunten*, dat zijn kunstwerken die al in de verzameling zaten. Daarop wordt aangesloten in de nieuwe aankopen van de laatste tien jaar. Zo'n vertrekpunt is het schilderij *Montmartre in de regen* van Pierre Bonnard. Bonnard schilderde het uitzicht van uit zijn zolderraam, een regenachtige avond met felverlichte winkelétalages.

Pierre Bonnard, 1897, Montmartre in de regen

Het museum kon het kopen bij een Londense kunsthandel. Ook kocht het museum een serie prenten van Félix Vallotton *Intimité*.

Félix Vallotton, 1896, *Luhheid*

Verder is er werk te zien van Gauguin, Maurice de Vlaminck, Camille Pissaro, Edgar Degas, Henri de Toulouse-Lautrec. De tentoonstelling eindigt met de recente aanwinst: een indrukwekkend portret dat Edvard Munch maakte van de Duitse natuurwetenschapper Auerbach. Na de dood van Vincent waren veel kunstenaars onder de indruk van de expressieve stijl van Munch.

Ik vond het een prachtige tentoonstelling en raak steeds weer onder de indruk van de manier waarop de werken tentoongesteld worden. Het is een aanrader. De tentoonstelling is tot 12 september 2021.

—Hans Doortmont

Edvard Munch, 1906, *Felix Auerbach*

Ik geef het penseel door aan Jettie Liezenberg

We zijn op bezoek bij Jettie Liezenberg die meteen zegt dat ze het een enorm grote eer vindt geïnterviewd te worden.

Jettie is geboren in Den Haag en is op zeer jonge leeftijd verhuisd naar Indonesië waar haar vader lange tijd heeft gewerkt. Ze woonde op Noord Celebes en Sumatra en in 1958 keerde het gezin terug naar Nederland naar Bilthoven.

Hier ging zij naar school, de Werkplaats, en op haar vijftiende naar Artibus waar ze na het basisjaar van de mode opleiding nog een jaar tekenen en schilderen deed. Eenmaal getrouwd koos ze voor het naaiwerk, want daar kon ze haar brood mee verdienen. Ze maakte o.a. kleding voor de vriendinnen van haar moeder en kreeg steeds meer opdrachten. Ook heeft ze les gegeven in naaien en in het bekleden van meubels, deze lessen werden gegeven op de Ewijkshoeve in Den Dolder. Het toeval wil dat ik, Rina, er in dezelfde tijd een cursus Trompe L'oeil schilderen volgde, in de lunchpauze bezochten we vaak de andere cursusruimten en heb daar heb ik het werk van Jettie staan bewonderen!

Als zelfstandig ondernemer heeft ze via een projectbureau hotelkamers ingericht en werden banken, stoelen en kussens bekleed met de mooiste kleuren- combinaties en gedessineerde stoffen waarvan boeken met haar vele opdrachten getuigen. Dit zie je in haar huis terug, alles is prachtig van kleur en compositie, veel porselein en haar eigen schilderijen.

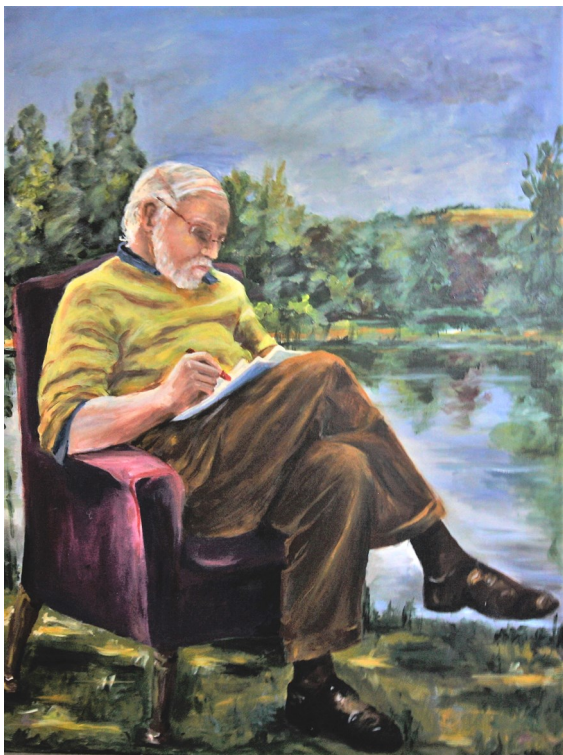

Toen ze een atelier had in 's-Graveland waar ze haar ontwerpen en naaiwerk deed, zag ze op sommige ochtenden mensen lopen met schilderijen en was nieuwsgierig waar die naar toe gingen. Dat was de aanleiding om het schilderen na 38 jaar weer op te pakken. In 2004 is ze naar de Werkschuit in De Bilt gegaan en heeft daar bij Marjan Nagtegaal geschilderd. En toeval of niet in diezelfde tijd volgde ik op de academie lessen bij Marjan Nagtegaal.

Jettie schildert expressionistisch en voelde zich bij Marjan eigenlijk niet op haar plaats en zocht iets anders, ze kwam Elfi tegen die haar vertelde over de Toets en sinds 2008 is ze lid van de Toets waar ze geniet van de vrijheid die je daar hebt. Ze heeft ook lang een kunstclubje gehad, samen naar een museum, samen naar kunst te kijken en uitleg krijgen en daar dan samen over te discussiëren. Ook werden er lezingen in haar atelier gegeven, dat mist ze wel.

Op mijn vraag of ze ook werk heeft verkocht zegt ze: "Mijn werk verkopen kan ik niet, ik durf geen geld te vragen" en nu maar hopen dat men daar niet van profiteert want haar portretten zijn prachtig.

Ooit heeft ze een stilleven geschilderd van de worsten en kaas uit de rekvisieten kast en dat ze heeft aangeboden aan haar kaaswinkeltje dat wel wat verfraaiing kon gebruiken, inmiddels hangt het er al een paar jaar. Mensen zeggen haar wel eens, je moet daar eens gaan kijken daar hangt zo'n een leuk schilderij, nou dan moest ze stiekem lachen.

Jettie heeft net een expositie in de Clomp achter de rug en ze hangt nog steeds in De Horst (ze ging er voor drie weken en hangt er inmiddels al twee jaar...wat ze niet erg vindt want ze heeft daardoor meer ruimte in haar atelier).

Ik vroeg haar wanneer is een schilderij af is en haar antwoord was: nou als het af is, is het af.

Ze zegt ook zonder creativiteit kan ik niet leven, daarom denkt ze regelmatig aan later als ze misschien niet meer kan schilderen en naaien. Misschien wordt het later wel Chinees leren zoals mijn vader deed toen hij fysiek veel dingen niet meer kon.

Dank je wel Jettie voor de hartelijke ontvangst en heerlijke thee in je schilderachtige prieel.

Jettie geeft het penseel door aan Bert Dekker.

Edgar Degas, 1858, De familie Bellelli

De Familie Bellelli

Het schilderij de familie Bellelli (1858) van Edgar Degas heeft als thema rouw. De familie Bellelli - baron Gennaro Bellelli, zijn vrouw Laura en hun dochters - rouwen in donkere kleding om de vader van de vrouw, de zojuist gestorven Napolitaanse bankier Don Ilario de Gas. Zijn portret hangt aan de muur. Laura de Gas is beheerst geportretteerd, hoewel haar hand wat te hard en te nerveus op het tafelblad drukt. Het linker meisje Giovanna is geschilderd als een kopie van Anna von Cleve, een schilderij van Hans Holbein uit 1539, dat Edgar korte tijd daarvoor in het Louvre had gekopieerd. Naast Giovanna zit Giulliette een beetje koket met een been onder zich op de stoel getrokken, zodat het lijkt alsof ze maar een been heeft. De draaiing van het meisje trekt je blik naar de rechterhelft van het doek, waar vader de toeschouwer alleen zijn rug en schouder en een halfdonker profiel toekeert. Baron Bellelli is ingeklemd tussen meubelen en een arrangement van vorm en kleurrijke siervoorwerpen op de schoorsteenmantel tot verbluffende onbetekenendheid veroordeeld. Er is geen interactie tussen de personen met de koele

gelaatsuitdrukkingen. De kostbare maar levenloze voorwerpen, de tastbaar geworden rijkdom en het schilderij in het schilderij is hard tegenover het gevoelige profiel van Laura geplaatst. De objecten, hetzij mens, kleding, schilderij worden allemaal gelijkwaardig. Edgar Degas zondigde bij het vervaardigen van dit kunstwerk tegen alle regels van de kunstacademie en de schilderijtypologie: het groepsportret werd willekeurig alledaags tafereel. Zo was niet de techniek, maar de compositie van het familieportret nieuw: het onconventionele van de 'pater familias' zo terzijde te schuiven en de ernst van een deftig familieportret zo te ondergraven. Het schilderij werd een raam waar doorheen men de werkelijkheid zag. Deze vormverschuiving met nog de klassieke manier van schilderen, qua kleur en penseelvoering, kreeg de naam Impressionisme. Dit schilderij was een raam, waar doorheen je de gevoelloze, objectiverende werkelijkheid zag.

De familie Bellelli wordt als het vroegste meesterwerk van het Impressionisme gezien. Schilder Edgar Degas kwam zelf uit deze adellijke, rijke en gecultiveerde familie De Gas. Hij studeerde rechten, kreeg een prima kunstopleiding aan de Ecole de Beaux-Arts en mocht van zijn kunstzinnige vader een atelier aan huis inrichten. Hij kende zijn klassiekers, want heel jong bezocht hij al musea en kopieerde de figuren uit historiestukken. Uit zijn aantekeningen weten we dat hij de figuren op historiestukken niet alleen intensief bestudeerde maar hen bij de weergave van het eigentijdse leven wilde gebruiken. Hij plaatste ze in een nieuwe en opvallende compositie, zoals Anna von Cleve model stond voor Giovanna Bellelli. Edgar hield een dagboek bij waardoor we heel veel feiten over hem en zijn werk kennen: hij keek zelden verder dan de grenzen van zijn eigen luxueuze sociale leven. We weten uit zijn aantekeningen dat hij wel steeds nieuwe motieven zocht: danseressen van wie je alleen de blote benen ziet, sigarenrook, musici met verschillende instrumenten, cafés 's avonds bij gaslicht, en rouw. Zijn artistieke belangstelling voor nieuwe composities en motieven, waarmee hij een specifiek modern gedrag en levensgevoel kon uitdrukken, was groot.

Hans Holbein, 1540, Anna von Cleve

Impressionisme blijkt een rekbaar begrip. In eerste instantie werd een bepaalde manier van schilderen, tekenen of grafisch werk mee aangeduid die een nieuwe vormtaal liet zien. Daarom wordt het schilderij de Familie Bellelli - dat Degas tot zijn dood in 1917 in eigen bezit hield - als het vroegste meesterwerk van het Impressionisme

gezien. Daarnaast was het een manier van schilderen waarbij de schilder een 'impressie' probeerde weer te geven door streepjes 'taches' van verschillende kleur naast elkaar te zetten, die van een afstand bekeken toch één geheel vormden. Deze nieuwe manier van schilderen, die later óók Impressionisme werd genoemd, kwam voor het eerst bij het grote publiek aan het licht door een klein groepje jonge Franse kunstenaars: Edouard Manet, Claude Monet en Pierre August Renoir, Camille Pissarro, Edgar Degas en Berthe Morisot. Allen geboren rond 1840. Impressionistisch schilderen betekent in ieder geval, dat je een zelf geziene werkelijkheid uitbeeldt zoals het aan het oog voordoet. Impressionisten wilden alleen maar 'oog' zijn voor gevoelloze, objectieve waarneming. De werkelijkheid van alle dag, de werkelijkheid van de eigen sociale klasse, vooral voor zover het aangenaam en mooi was. Men schilderde liever vrije tijd dan werk, in stadstaferelen en motieven uit het dagelijkse leven in lichte stralende pastelkleuren. Het landschap, zee en lucht lieten zich van hun vriendelijkste kant zien in sneeuw- en zomerlandschappen. Licht dat breekt op de golven, de deining of het wateroppervlak, in spiegelingen van de hemel. Zonlicht dat door loof valt en vreemde vlekken op de figuren in de schaduw strooit. Het werk moest een open vorm hebben, die een uitsnede uit ruimte en tijd liet zien en daardoor een snelle schetsmatige fixatie vereiste. Er zaten geen boodschappen of symbolen verborgen in de afbeeldingen. De toeschouwer kon het werk op een eigen manier betekenis geven en door het licht, de kleur - veel blauwen en paarsen- en de afbeelding

konden zij er gevoelens bij krijgen. Het schilderij was het raam waar doorheen men de werkelijkheid zag.

Berthe Morisot, 1879, zaterdag

De schilders van de nieuwe schilderkunst begonnen in de tijd waarin de classicistische kunstopvatting het idee nog boven de werkelijkheid stelde. Kunstenaars hoorden nog de toevalligheden van een onvolkomen werkelijkheid te corrigeren. Studie van voorbeeldige oude kunstwerken en vormgevingsregels waren verheven boven de studie naar de natuur. Officiële kunst was praalzieke plechtstatigheid. Het heeft jaren geduurd voordat impressionistisch werk sporadisch werd opgenomen in officiële tentoonstellingen. Voor Impressionisten was decennialang alleen een expositiemogelijkheid weggelegd in de Salon-des-Refusés, door particuliere initiatieven of in een groepstentoonstelling. Dat alles had te maken met de macht van de gevestigde kunstopleidingen, de Salon en het moeilijke revolutionaire en politieke landschap in Frankrijk in de negentiende eeuw. Een mening hebben, een kant kiezen hoorde bij de oude garde. En Impressionisme is l'art pour l'art: het had geen mening, het was een raam. Het Impressionisme veranderde de ontwikkeling van de schilderkunst, want onafhankelijk van de beeldende kwaliteit van het werk moest de daad van het schilderen een specifiek aangename bezigheid zijn. In de beginfase waren de kleuren nog opgebouwd met natuurlijke pigmenten, vaak in pastel, maar na de uitvinding van de anilineverf werd de vormtaal en kleur steeds expressiever. Het was een realistische manier van schilderen, die via zintuiglijke waarneming gevoelens en stemmingen probeerde

---

te activeren en centraal te stellen. Er werd geen onderscheid meer gemaakt tussen voltooid schilderij of schets. De betekenis en culturele waarde van een schilderij kon erin bestaan dat het nu eenmaal een schilderij was en niets anders.

Van Gogh, 1888, korenveld met kraaien

In het verloop van de negentiende eeuw waierde het Impressionisme uit over heel Europa in diverse verschijningsvormen en variaties. Impressionistische schilderijen behoren nu tot de meest bewonderde en toegankelijke kunstwerken bij het grote publiek. Talloze reproducties hebben de kunstwerken inmiddels in het kunstbewustzijn geëtst en maken dat ze over de hele wereld aanwezig zijn.

Paul Signac, 1907, bij Overschie

Toch is het best moeilijk om het Impressionisme goed te plaatsen omdat de eerste schilders in de nieuwe stijl totaal andere uitgangspunten, vormgeving en kleuren gebruikten dan de neo- en postimpressionisten. De zaak is gecompliceerd omdat er niet altijd scherpe tegenstellingen en scheidingen te zien zijn tussen de diverse stromingen binnen het Impressionisme, maar wel overlappingsen en wisselwerkingen. Nu worden de schilders als Signac, Seurat, Toulouse-Lautrec, Van Gogh en Gauguin met hun heftige kleuren en grove penseelvoering vaker getypeerd als de ware Impressionisten.

Ilya Repin, 1870, de Wolgaslepers

Veel kunsthistorische stromingen hebben voorlopers, een begin- en eindfase en volgers in de 'stijl van'. De familie Bellelli (1858) van Edgar Degas is het vroegste meesterwerk van het Impressionisme maar kunnen we nu ook al een laatste aanwijzen? Werk van Repin, Breitner, Rysselberghe of Ensor misschien of zijn er nog recentere Impressionisten? Zijn er ook contemporaine schilders die we Impressionist kunnen noemen? Blijft ook nog de vraag of het Impressionisme een indrukwekkend slotakkoord is van het classicisme/het realisme, dat in Europa tijdens de overgang naar de moderne tijd ontstond of is het een opzet naar een totaal nieuw karakter van de kunst naar abstractie? Impressionisme is een rekbaar begrip. Daarom en daarnaast is de discussie over het esthetische niveau van de impressionistische kunst en haar plaats in de kunstgeschiedenis nog steeds in alle hevigheid gaande.

—Coby van der Neut, kunsthistoricus

Boekbespreking

De Kunstmeisjes. Vijftig kunstwerken om langer dan twintig seconden naar te kijken.

Mirjam Kooiman, Nathalie Macieszka & Renee Schuiten-Kniepstra. 265 pagina's.

De Kunstmeisjes, dat zijn drie kunsthistorica's die na hun afstuderen vaststelden dat ze tijdens hun studie maar weinig kunstwerken in levenden lijve hebben gezien. Hun verworven kennis is gebaseerd op materiaal uit hun studieboeken en van het internet. Om dit gemis goed te maken besloten ze maandelijks met z'n drieën op stap te gaan naar musea om nieuwe kennis te blijven vergaren en vooral om direct te kijken naar actuele kunst en hierover in discussie te gaan. Met ieder een eigen specialisatie wisselden ze onderling informatie en beschouwingen uit, en werden ze naar eigen zeggen 'elkaars influencers'. Al gauw kwamen ze op het idee om te gaan bloggen over hun museum- en galerie-ervaringen. Je kunt 'de kunstmeisjes' inmiddels volgen op Facebook en Instagram. En vanwege de enthousiaste reacties hebben hun museale

ontdekkingstochten ook geleid tot een gelijknamig en zeer handzaam boek.

In acht thema's bespreken de drie auteurs gezamenlijk vijftig kunstwerken, van renaissance tot hedendaags, van schilderij tot sculptuur of performance. De thema's zijn bijvoorbeeld 'Me, my selfie and I' over zelfportretten, 'Into the wild' over landschapskunst, 'De schoonheid van het alledaagse', over bijvoorbeeld de 'afgietsels van niets' van Rachel Whiteread. Elk besproken kunstwerk beslaat een foto en 2 á 3 pagina's tekst.

In een luchtige stijl met mooie reflecties vertellen ze in 50 hoofdstukken over de achtergrond van de kunstenaar, het thema en de uitvoeringswijze. Steeds plaatsen ze het werk in de context van de persoon van de kunstenaar – vaak met leuke of verhelderende anekdotes – en de tijdsperiode of kunststroming. Verrassend zijn de linken naar een ander kunstwerk in het boek, soms ook met sprongen in de tijd. Het nodigt je gemakkelijk uit om die 50 verhalen met aandacht te lezen. Regelmatige humoristische verwijzingen naar bijvoorbeeld de hedendaagse kunstopvattingen maken van elk verhaal of hoofdstuk een pageturner. Naast de toegankelijke teksten vind je achterin het boek ook gedegen bronverwijzingen, vindplaatsen van de afbeeldingen en een namenregister van alle kunstenaars en besproken personen. (spoiler alert: Willy Alberti, Osama Bin Laden, Elvis Presley).

Kortom: ik heb zelf erg genoten van dit boek vanwege de combinatie van de bijzondere keuzen van de kunstwerken en een toegankelijke en aanstekelijke stijl. Er is maar één aanmerking: de afdrukkwaliteit van de gekozen afbeeldingen is niet altijd optimaal, vooral bij de donkere onderwerpen valt het contrast nogal weg. Maar het voordeel daarvan is weer dat het je uitnodigt om het werk in het echt te gaan bekijken. Alle werken zijn in een Nederlands museum aanwezig. En je weet maar nooit, misschien kom je daar de kunstmeisjes nog tegen.

— Marjon Vink

Klik op kunst

In deze rubriek verzamelen we bronnen waarin je kunt zoeken naar informatie en beeldmateriaal in boeken, filmpjes, musea. Om je te verdiepen in kunstenaars, schildertechnieken en actueel kunstaanbod, maar ook om elkaar je tips door te geven als je iets hebt ontdekt wat voor onze leden interessant is. Stuur je suggesties in via redactie@detoets.nl. De redactie bekijkt welke tips aansluiten bij de contouren van de rubriek.

Nieuwsbrieven

Nieuwsbrieven per email van kunstorganisaties of tijdschriften. Aanmelden via de genoemde website of door abonneren.

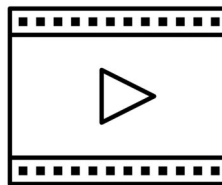
www.mistermotley.nl

MisterMotley is een online magazine over beeldende kunst, "dat kunst en leven aan elkaar knoopt". Via de website kan je inschrijven voor een wekelijkse nieuwsbrief per mail. Het magazine richt zich op hedendaagse kunstenaars. In artikelen, podcasts, colleges met recente kennis en beschouwingen wordt de actuele tendens in de beeldende kunst gepresenteerd.

<http://www.metropolism.com/nl>

Metropolis M is een onafhankelijk tweemaandelijks magazine over hedendaagse kunst.

De website [metropolism.com](http://www.metropolism.com) biedt in aanvulling op het tijdschrift nieuws, columns en informatie over de nationale en internationale kunstwereld. Ook is op de website het archief van eerder gepubliceerde artikelen te vinden.

Youtube filmpjes

LearnFromMasters

Interessante kunstenaars aan het werk
Schilders te bekijken op: Youtube - LearnFromMasters - naam schilder intypen

Anatoly Sverev (via Petra Knopper)
Russisch kunstenaar (1931-1986 Moskou), lid van non-conformistische beweging en een grondlegger van het Russische expressionisme in de jaren zestig. Zijn stijl is het Tachisme ("vlekkenkunst", een Franse stijl van abstracte schilderijen, populair in de jaren '40-'50) De stijl wordt wel vergeleken met het werk van de abstract-expressionistische schilder Jackson Pollock (USA). Het werk van Zverev is gebaseerd op diepe filosofische overtuigingen, met name het idee van 'momentalisme', alles verandert voortdurend. Hij wil directe sensaties oproepen en werkt met grote snelheid.

The Rules of abstraction with Matthew Collings.

Zes uitzendingen van BBC4. D1: Schilder en recensent Matthew Collings duikt in de ontwikkeling van de abstracte kunst van de laatste 100 jaar. In interviews met kunstenaars en met filmbeelden van de kunstenaars aan het werk laat hij verschillende werkwijzen zien van het abstractie-proces. Hierbij stelt hij zich de vraag of er een spontane dan wel beredeneerde opzet is in hun werkwijze. Is het spelen met de materie of zitten er rationele, spirituele of mathematische gedachten achter de werken? Collings zoekt naar de innerlijke structuur achter het doek van bekende kunstenaars als Mondriaan, Hilma Af Klimt, Kandinsky, Pollock e.a.

Musea actueel

www.singerlaren.nl

De Tijdgeest—De ontdekking van het heden. Singer museum Laren, t/m 28 november 2021

Een keuze uit de kunstverzameling van de JK ArtFoundation in Den Bosch.

O.a. Picasso, Dali, Mondriaan, Klee, Miro, Leger, Daniëls.

Deze tentoonstelling is vanaf 18 december 2021 ook te zien in het Noord-Brabants Museum in Den Bosch.

www.cobra-museum.nl

Cobra Museum Amstelveen.

Twee tentoonstellingen die het 100e geboortjaar van beide kunstenaars gedenken.

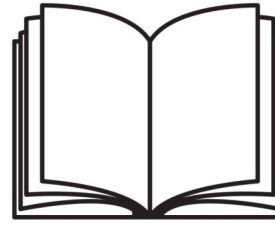
Karel Appel 100 jaar. t/m 24 oktober 2021.

Constant 101: The Future can be Humane. 5 november 2021 t/m 27 maart 2022.

www.kunsthalkade.nl

Natasja Kensmil. Kunsthal Kade, Amersfoort. 25 september 2021 t/m 9 januari 2022.

Overzicht van ruim 20 jaar werk van Natasja Kensmil. In een indrukwekkende schilderijstijl verbeeldt Kensmil naar eigen zeggen hoe het heden onlosmakelijk is verbonden met het verleden. “De manier waarop (koloniale) geschiedschrijving werkt en hoe macht en onderdrukking daarin nadrukkelijk aanwezig zijn fascineert mij mateloos”.

Boeken

Boeken over kunst, ook leuk om cadeau te doen.

Verf. Hedendaagse Nederlandse schilders over hun werk.

- Hans den Hartog Jager & Van Driel

Atheneum, Polak en van Gennep. 5^e druk 2011. 256 pg.

Op de achterflap wordt het boek aangeprezen als ‘een geheime klassieker’. In 18 interviews met schilders aan het begin van de 21^e eeuw vertellen de kunstenaars hoe hun kunstwerk tot stand komt, over hun inspiratiebronnen, en in welke traditie zij zichzelf plaatsen.

Altijd iets te vinden, de kunst van het oordelen.

- Wieteke van Zeil. AtlasContact, 2020, 320 pg.

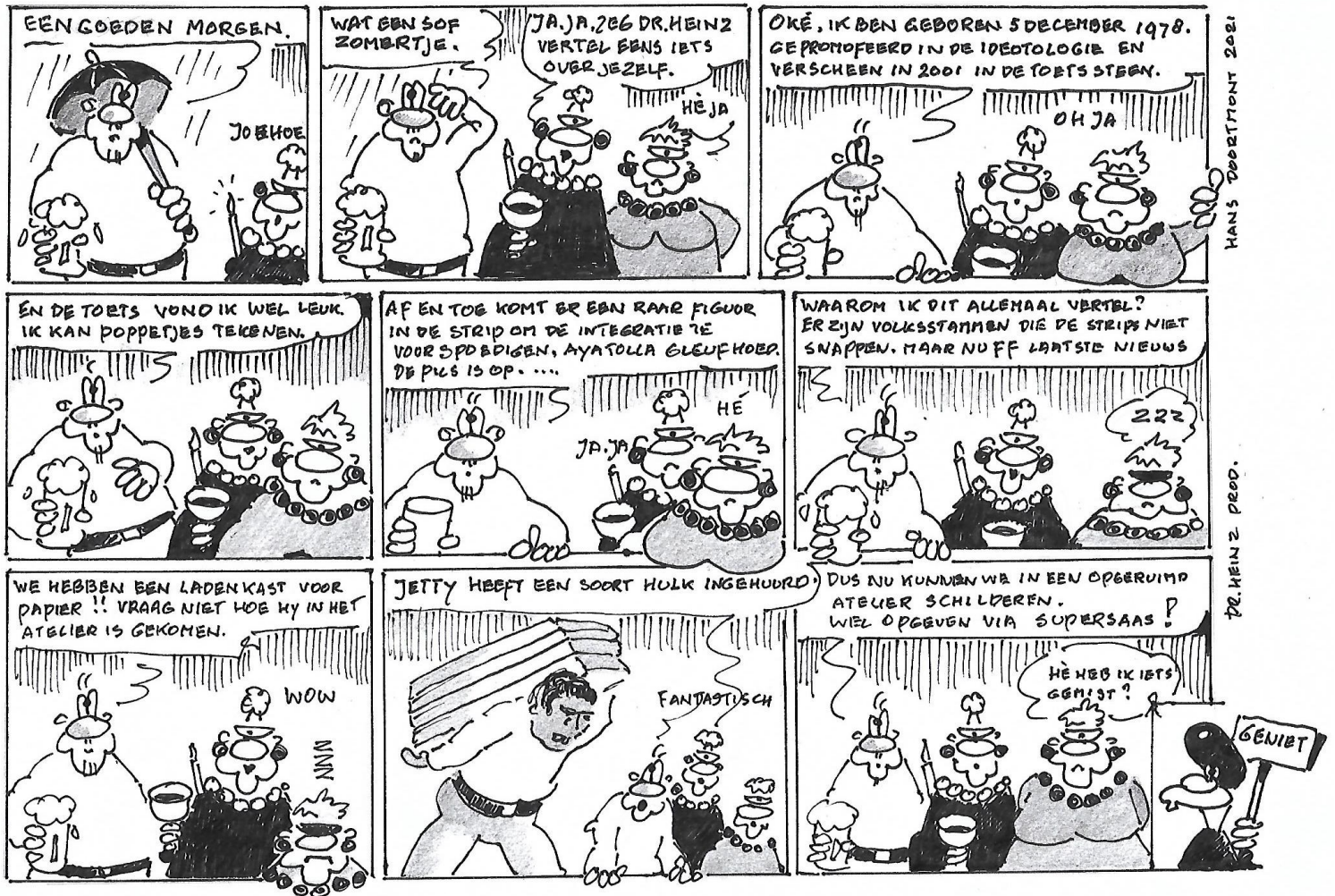
Schort bij het kijken naar kunst je oordeel even op, zegt de auteur, en ga kijken naar de details, die informatie geven over de keuzes van de kunstenaar. Elementen die in samenhang een basis kunnen leggen voor een afgewogen oordeel over het kunstwerk en de kunstenaar.

In 60 recent gepubliceerde columns leidt Van Zeil je langs zulke details, focussend op onderdelen als figuren, fysieke omgeving, communicatie tussen onderdelen, lichtval etc.

—Marjon Vink

met medewerking van Petra Knopper

Strip van Dr. Heinz

HANS DOORTMONT 2001

DR. HEINZ 2000.

Programma

maandag	14.00– 16.00	Araz
dinsdag*	9.30– 12.00	Open atelier*
dinsdag	14.00– 16.00	Margo
dinsdag	20.00– 22.00	Jill
woensdag	10.00– 12.00	Willem
woensdag	14.00– 16.00	Leone
woensdag	20.00– 22.00	Jan
donderdag	14.00– 16.00	Mascha
donderdag*	19.30– 22.00	Open atelier*

6 September 2021	Week 36	Vrije keuze
13 September 2021	Week 37	Naakt model
20 September 2021	Week 38	Stilleven
27 September 2021	Week 39	Gekleed model
4 Oktober 2021	Week 40	Vrije keuze
11 Oktober 2021	Week 41	Naakt model
<i>Week 42 Herfstvakantie</i>		
25 Oktober 2021	Week 43	Gekleed model
1 November 2021	Week 44	Vrije keuze
8 November 2021	Week 45	Naakt model
15 November 2021	Week 46	Stilleven
22 November 2021	Week 47	Gekleed model
29 November 2021	Week 48	Vrije keuze
6 December 2021	Week 49	Naakt model
13 December 2021	Week 50	Stilleven
20 December 2021	Week 51	Gekleed model
<i>Week 52 t/m week 1 Kerstvakantie</i>		
10 Januari 2022	Week 2	Vrije keuze
17 Januari 2022	Week 3	Naakt model
24 Januari 2022	Week 4	Stilleven
31 Januari 2022	Week 5	Gekleed model
7 Februari 2022	Week 6	Vrije keuze
14 Februari 2022	Week 7	Naakt model
21 Februari 2022	Week 8	Stilleven
28 Februari 2022	Week 9	Gekleed model
7 Maart 2022	Week 10	Vrije keuze

Teken - en schilder vereniging

'de Toets'

www.detoets.nl

Atelier

Noordweg Noord 149 b,
3704JG Zeist (toegang via PGGM
Noordweg Noord 150)
Tel.: 06 18695480

IBAN nr.: NL70INGB0003179972
t.n.v. penningmeester De Toets, Zeist.
(K.v.K.: 40476422)

Ledenadministratie

Bert Dekker
030-7371233
gjdekker@xs4all.nl

Toetssteen redactie

Nel Barnier
Rina van Kilsdonk
Marjon Vink
Bowine Vlak
redactie@detoets.nl

Bestuur

Voorzitter:
Erie Merkus
030-6959476
e.merkus@xs4all.nl

Secretaris:
Dirk Verstegen
0641514495
dirkverstegen@gmail.com

Penningmeester:
Bert Dekker
030-7371233
gjdekker@xs4all.nl

Culturele zaken:
Rina van Kilsdonk
0630282974
rinavankilsdonk782@gmail.com

Beheer:
Hans Doortmont
030-6923970 / 0640011879
hansdoortmont@outlook.com

Modellenorganisatie:
Martin van der Mey
0615107983
mvandermey@live.nl

PR commissie:
Nel Barnier
030-2751647
nel.barniernl@gmail.com

Gastdocenten

Jan de Haas
0615409122
jandehaas43@hotmail.com
www.jandehaas.com

Jil Klappe
0629031550
jklappe@gmail.com
www.jilklappe.eu

Margo van Berkum
0640683204
margovanberkum@gmail.com

Araz Hama Hussein
0629234826
arazsivan@hotmail.com
www.arazhama.com

Mascha Teune
0644558816
maschateune@hotmail.com
www.maschateune.nl

Willem Vreeswijk
0614792433
halter@planet.nl
www.willemkvreeswijk.nl

Leone Zielhuis
0627126800
leonezielhuis@gmail.com

Alles voor kunst en kantoor, de mooiste
lijsten en drukwerk onder één dak in Zeist.

Via onze digitale
nieuwsbrief blijft u op
de hoogte. Inschrijven
kan via onze website.

Als lid van de Toets
ontvangt u altijd 10%
korting bij ons!

HEGER EN VAN DEN BERG | TEMPOFIX
VOORHEUVEL 76 | 3701 JG ZEIST
030-6930502 | WWW.HEGERZEIST.NL

Teken - en schilder vereniging

'De Toets'

Om kennis te maken met de vereniging kan tweemaal zonder verplichting een sessie worden meegemaakt. Afwisselend wordt beoefend: stilleven, gekleed model/portret en naaktmodel.

Enige malen per jaar worden bijeenkomsten gehouden, zoals o.a., kunstavonden, workshops, expositie, etc.

De contributie bedraagt € 245,00 per jaar, bij vooruitbetaling te voldoen op IBAN nr. NL70INGB0003179972.

De opzegging van het lidmaatschap dient één maand voor het verstrijken hiervan schriftelijk te geschieden.

Algemene informatie

www.detoets.nl

periodiek, laag btw tarief

